

Гаращук О.В.

доктор економічних наук, професор,
начальниця відділу комунікацій та міжнародного співробітництва
Державної служби якості освіти України
вулиця Ісаакяна, 18, Київ, Україна
e-mail: mon7@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5572-5357

Куценко В.І.

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
Головний науковий співробітник
відділу природно-техногенної та екологічної безпеки
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, Україна
e-mail: kutsenkovira@gmail.com
ORCID ID: 000-0003-3102-0744

ОСВІТНЯ ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Garashchuk Olena

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Department head of Communications and International Cooperation
State service of education quality of Ukraine
Isaakian street, 18, Kyiv, 01135, Ukraine
e-mail: mon7@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5572-5357*

Kutsenko Vira

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Honored Scientist of Ukraine
Chief Researcher of Department of Natural-Technogenic and Environmental Safety
Public Institution «Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Taras Shevchenko boulevard, 60, Kyiv, 01032, Ukraine
e-mail: kutsenkovira@gmail.com
ORCID ID: 000-0003-3102-0744*

EDUCATION AS A DOMINANT OF SOCIAL SAFETY: WAYS OF TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

|| **Анотація.** Дослідження, представлене статтею, присвячено актуальним проблемам досягнення соціальної безпеки та сталого розвитку, на що мають вплив ряд чинників

внутрішнього і зовнішнього характеру. Серед них одне з провідних місць посідають пов'язані з діяльністю освітньої сфери, які можливо визначити в якості освітньої домінанти, що обумовлюється зростанням ролі та значення освіти в сучасному світі, що переживає період глибоких трансформацій. Зазначене зумовлює необхідність здійснення відповідних трансформацій на рівні нашої країни, інституційну основу яких передусім мають складати гнучка законодавчо-нормативна база, а також чіткий розподіл компетенції міністерств, відомств, організацій щодо реалізації тих нормативних положень, які безпосередньо впливають на стан соціальної безпеки та процеси сталого розвитку у цілому. При цьому відмічено, що соціальна безпека передбачає необхідність того, щоб об'єктом безпосереднього впливу держави стала людина з її потенціалом і соціально-економічними потребами, завдяки чому має забезпечуватися успішне подолання соціальних, а також екологічних загроз і небезпек. Також звернено увагу на небезпеки, що несуть у собі соціальні негаразди та природні небезпеки, серед яких називаються й епідемічні захворювання. Розкрито актуальні питання пов'язані зі здійсненням трансформаційних перетворень. У зазначеному аспекті розглянуто науково обґрунтовані принципи стосовно здійснення процесів трансформації безпосередньо в сфері освіти. У цьому зв'язку наголошено на необхідності застосування у сфері освіти найновіших технологій, а також підкреслено важливість дотримання при її трансформації запропонованих підходів і принципів. Все це сприятиме не лише підвищенню якості освіти, підготовки фахівців, а й прискоренню досягнення сталого соціально-економічного розвитку та зростанню добробуту громадян України. Значне місце в статті посідає також огляд досвіду інших країн у контексті аналізу соціальних проблем щодо безпекової ситуації в нашій країні та обґрунтування шляхів їх успішного вирішення.

Ключові слова: освітня сфера, трансформація, безпека, сталий соціально-економічний розвиток, якість освіти та освітніх послуг.

Abstract. The research presented in the article is devoted to topical problems of achieving social safety and sustainable development, which is influenced by a number of internal and external factors. Among them, one of the leading places is occupied by those related to the activities of the educational sphere, and which can be defined as an educational dominant. This moment is due to the growth of the role and importance of education in the modern world, which is going through a period of profound transformations. This necessitates the implementation of appropriate transformations in our country, the institutional basis of which, first of all, should be a flexible legislative and regulatory framework, as well as a clear distribution of the competences of ministries, departments, organizations for the implementation of regulations that directly affect the state of social safety and sustainable processes development in general. At the same time, it is noted that social safety provides for the need for a person with his potential and socio-economic needs to become the object of direct influence of the state, due to which the successful overcoming of social as well as environmental threats and dangers should be ensured. Attention is also drawn to the dangers posed by social problems and natural hazards, among which are called epidemic diseases. Reveals topical issues related to the implementation of transformational transformations. In this aspect, scientifically grounded principles are considered for the implementation of transformation processes directly in the field of education. In this regard, the need to apply the latest technologies in the field of education is emphasized, and the importance of observing the proposed approaches and principles during its transformation is emphasized. All this will contribute not only to improving the quality of education, training specialists, but also to accelerate the achievement of sustainable socio-economic development and the growth of the well-being of Ukrainian citizens. A significant place in the article is also occupied by a review of the experience of other countries in the context of the analysis of problems related to the provision of social safety in our country and the substantiation of ways of their successful solution.

Keywords: educational sphere, transformation, security, sustainable socio-economic development, quality of education and educational services

JEL codes: I23, I31, Q01

«Педагогічна ідея — це крила, на яких підноситься творчість. Ідея надихає колектив, починається найцікавіше — дослідницька робота»

В. Сухомлинський

Постановка проблеми. Світовий досвід засвідчує, що успішний розвиток країни, зростання життєвого рівня населення в значній мірі залежить від стану соціальної безпеки, яка, в свою чергу, функціонує під впливом ряду внутрішніх і зовнішніх — стосовно певного соціального середовища — факторів. Серед останніх надзвичайно важливе місце посідають ті, що стосуються освітньої сфери як складової економіки та в цілому освіти як суспільного інституту. Вказані чинники, враховуючи їх особливу роль у соціально-економічному розвитку, набувають при цьому значення освітньої домінанти.

Аналіз досліджень і публікацій. Результати досліджень різних аспектів вказаної проблематики знаходять своє висвітлення в роботах багатьох науковців, серед яких можна назвати Абалкіна Л., Байденка А., Білої С., Варналія З., Вербицького А., Данилишина Б., Долішнього М., Жаліла Я., Керецмана В., Харазішвілі Ю., а також багатьох інших.

Методика дослідження. Методичним підґрунтям дослідження є система загальнонаукових і спеціальних методів напрацьованих науковою думкою, які надають можливість концептуально дослідити соціально-економічні аспекти процесів досягнення соціальної безпеки та сталого розвитку. Також застосовано системний підхід при аналізі соціальних проблем щодо безпекової ситуації в країні та обґрунтуванні напрямів їх вирішення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність дослідження цих проблемних питань обумовлюється тим, що, не дивлячись на їх доволі широке відображення в наукових працях, не існує єдиного підходу, зокрема стосовно забезпечення шляхів щодо досягнення соціальної безпеки та сталого розвитку в умовах сучасного трансформаційного періоду, які, відповідно, залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є виявлення засобів та умов, сприяючих прискоренню розробки заходів, спрямованих на досягнення бажаних результатів — забезпечення соціальної безпеки та сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Соціальна безпека є складовою національної безпеки, з досягненням якої фахівці пов'язують задоволення як потреб кожного громадянина, так і суспільства в цілому. На досягнення соціальної безпеки та забезпечення сталого розвитку впливає багато чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, що потребує узгодженості інтересів усього населення країни стосовно діяльності в соціальній, економічній та екологічній сферах [1; 2]. Для досягнення вищезазначеного, як показує світовий досвід, всі складові соціальної безпеки, в тому числі й освітня, мають трансформуватись. Інституційну основу цих трансформацій мають складати: гнучка законодавчо-нормативна база, а також чіткий розподіл компетенцій міністерств, відомств, організацій щодо реалізації нормативних положень, від яких у значній мірі залежить стан соціальної безпеки, а також сталий розвиток країни в цілому.

До речі, питання соціальної безпеки перебувають у центрі уваги в багатьох країнах Європи. Приміром, Концепція національної безпеки Республіки Болга-

рія передбачає необхідність: підвищення якості та рівня життя населення; забезпечення постійного зростання соціального й медичного обслуговування населення; досягнення фінансової стабільності та соціального розвитку; подолання соціальної диференціації, що загрожує соціально-економічній та суспільно-політичній стабільності країни [3]. У Швеції, яка випереджає більшість країн Європейського Союзу за валовим внутрішнім продуктом на душу населення, велика увага надається досягненню належного добробуту громадян; збереженню їх заощаджень, упровадженню антиінфляційної політики; реалізації соціальних прав громадян на працю та її гідну оплату, що на практиці означає високий, порівняно з переважною більшістю європейських країн, ступінь вирівнювання доходів за умов високої вартості праці та забезпечення максимальної зайнятості населення; забезпеченню згладжування існуючих соціальних протиріч і зміцнення солідарності суспільства, у тому числі за рахунок того, що країна досягла величезного впливу державних органів у сфері перерозподілу доходів тощо.

Соціальна безпека передбачає необхідність того, щоб об'єктом безпосереднього впливу держави стала людина з її потенціалом та соціально-економічними потребами, завдяки чому має забезпечуватися успішне подолання соціально-техногенних і природно-соціальних загроз і небезпек. Загроза — це можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь; те, що може заподіяти яке-небудь зло, якусь неприємність; це центральне поняття теорії національної безпеки, що означає безпосередню можливість заподіяння збитку, зазіхання на надбання, цінність, інтерес, що охороняється правом. Загроза є наслідком небезпеки.

Небезпека — це поняття, що являє собою явища, процеси, об'єкти, властивості, здатні за певних умов завдати шкоду здоров'ю чи життю людини як прямо, так і опосередковано. Життєвий досвід людини засвідчує, що шкоду людині може завдати будь-яка діяльність а саме: робота на виробництві чи інші види трудової діяльності, різні види відпочинку та навіть діяльність, пов'язана з навчанням. Тож не дивно, що Кабінет Міністрів України затвердив план заходів стосовно реалізації Декларації про безпеку шкіл. У 2019 році Україна приєдналась до Декларації про безпеку шкіл і стала сотою країною, яка підтримала положення цього документа. Вказана Декларація містить низку зобов'язань для попередження та реагування щодо нападів на заклади освіти та їх використання у військових цілях в умовах збройного конфлікту. Ухвалений план заходів створить умови для забезпечення права на освіту та формування безпечного освітнього середовища у період збройного конфлікту на сході України. План заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл передбачає: створення системи моніторингу нападів на заклади освіти; забезпечення захисту закладів освіти від нападів та їх відновлення у разі пошкодження; забезпечення безперервності навчання; впровадження в освітню політику чутливих до конфлікту інструментів; забезпечення системності підходів до захисту освіти в умовах збройного конфлікту; забезпечення інформаційної підтримки впровадження положень Декларації [4].

Реалізація зазначеної Декларації має позитивно вплинути й на подолання соціальної небезпеки, що являє собою небезпеку, зумовлену низьким духовним і культурним рівнем (бродяжництво, проституція, пияцтво, алкоголізм, тютюно-

паління). Джерелами цих небезпек є незадовільний матеріальний стан населення, погані умови проживання, страйки, повстання, конфліктні ситуації на міжнародному, етнічному, расовому чи релігійному ґрунті.

Результатом соціально-техногенних небезпек є професійні захворювання, професійний травматизм, психічні відхилення та захворювання, викликані впливом на свідомість і підсвідомість засобів масової інформації та спеціальних технічних засобів. Проявом природно-соціальної небезпеки виступають епідемії інфекційних захворювань (наразі — це епідемія коронавірусу, наркоманія, венеричні захворювання, СНІД).

Подолання значних небезпек пов'язано із трансформацією як соціальної сфери в цілому, так і її складових, наслідком чого стає формування соціальної безпеки. Важливою функцією останньої є соціальний захист громадян, тобто реалізація системи їх прав і обов'язків з урахуванням соціальної справедливості. Соціальний захист з боку держави дозволяє людині реалізувати свої права, що, як правило, є можливим в соціальній державі [5].

Соціальний захист передбачає необхідність наявності системи передумов, захищаючих особу людини, її гідність і права. Він можливий в умовах сучасного матеріального виробництва, спрямованого на забезпечення життєдіяльності суспільства [6]. Водночас соціальний захист виступає одним із важливих чинників подолання соціальних ризиків, досягнення соціальної безпеки, стан якої в Україні, на думку багатьох вітчизняних експертів і фахівців, повинен здебільшого охоплювати показники збереження життєво важливих соціальних складових функціонування суспільства і держави, а також здійснювати індикативне регулювання соціальних процесів, соціальної сфери та її інфраструктури у розвитку державного організму.

Успішній реалізації вищезазначеного сприяє наявність широкої мережі закладів соціальної сфери. Лише в освітній сфері функціонує більше 31 тис. навчальних закладів (табл. 1).

Таблиця 1

РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Показник	2018	2019	2020
Заклади дошкільної освіти (на кінець року), тис.	14,9	14,8	15,1
у них дітей, тис.	1278	1230	1151
Заклади загальної середньої освіти (на початок навчального року), тис.	15,5	15,2	14,9
в них учнів, тис.	4042	4138	4211
Заклади професійної (професійно-технічної) освіти (на кінець року)	736	723	711
у них учнів, слухачів, тис.	255	246	247
Заклади вищої освіти (на початок навчального року)	652	619	644
у них студентів, тис.	1522	1440	1308

Джерело: [7, с. 15].

Україн важливим у забезпеченні нейтралізації соціальних ризиків є трансформація усіх складових соціальної безпеки, у тому числі дотримання науково обґрунтованих принципів. Скажімо, у сфері освіти такими визнані:

- принцип неперервності. Фахівці вважають його ключовим для розуміння сутності певного напрямку розвитку освіти, взаємодії суспільства й особистості. Світова практика свідчить, що, замість жорсткого підходу в часі та просторі до навчальної, науково-пошукової і виробничої діяльності, стає необхідним органічне поєднання праці з освітою, з постійною професійною підготовкою. Цей принцип також передбачає підвищення кваліфікації працівників, професійне зростання кожного фахівця;

- принцип відкритості освіти, що в свою чергу передбачає: поглиблення вивчення наукових дисциплін й інформатики; забезпечення екологічного виховання; досягнення виховання комунікативних якостей, фізичного та духовного здоров'я; посилення патріотичного виховання, особливо в сучасних умовах, зокрема в умовах агресії зі сторони північного сусіда; формування здорового способу життя;

- принцип інтеграції, який передбачає поступовий перехід від нижчих сходинах до вищих, становлення міждисциплінарних зв'язків, що забезпечують неперервне якісне покращення функціонування усіх ланок освітньої сфери від дошкільної до післядипломної, в усіх видах освітньої діяльності. Цього вимагає не лише науково-технічний прогрес, але й необхідність забезпечення сталого розвитку шляхом подолання загроз на шляху розвитку освітніх доміант та їх трансформації.

Останньому, на наш погляд, сприяє: забезпечення доступності та підвищення якості професійної освіти на основі оновлення її змісту; активне впровадження інноваційних освітніх технологій; реалізація компетентнісного підходу до підготовки фахівців з урахуванням сучасних вимог економіки знань; формування інструментів щодо створення необхідних ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, кадрових) для поліпшення якості освіти, сприяння поширенню у закладах освіти кращого педагогічного досвіду; сприяння залученню позабюджетних коштів для досягнення постійного зростання освітнього рівня населення; вдосконалення структури підготовки кадрів, у тому числі шляхом скорочення підготовки фахівців, які не відповідають профілю навчального закладу та внаслідок припинення підготовки кадрів, не затребуваних економікою і суспільством.

Як відомо, ХХІ століття характеризується трансформаційними процесами в освітній сфері, пов'язаними із формуванням нових типів освітніх систем, в умовах функціонування яких процес засвоєння знань розглядається в просторі соціального розвитку людини. Цьому сприяє активне впровадження нових методів навчання. Зокрема, усе більшу популярність у цьому контексті набувають проєктні методи, які створюють необхідні передумови для розширення контекстуальних сутнісних рамок традиційного навчання, що передбачає впровадження нових технологій, головною метою яких є актуалізація змісту та методів навчання за рахунок активного використання в навчальному процесі результатів і технологій наукового пошуку; підвищення ефективності самостійної творчої роботи студентів. Поряд із тим, важливе значення має упровадження у навчальний процес інноваційних технологій, що передбачають формування знань з ме-

тою отримання нового інтелектуального продукту, а також створення ефективної системи навчально-виховного процесу для викладачів і студентів, який забезпечує свободу у виборі форм і методів навчання для успішного формування та професійного самовизначення майбутнього фахівця [8; 9]. Усі ці проблеми потребують того, щоб, скажімо, у вищій школі були створені умови для кожного студента, за яких перехід до практичної діяльності був би продовженням набутих у закладах вищої освіти знань, умінь і навиків. Це, як свідчить практика, можливо при активному використанні у навчально-виховному процесі таких технологій (рис. 1).

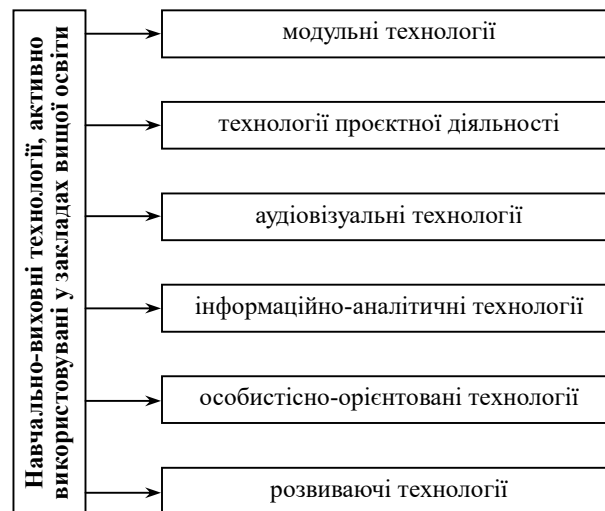

Рис. 1. Найпоширеніші технології, що використовуються в навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти

Серед останніх, приміром, скажімо, на думку Дмитрієнка Т., найпродуктивнішими є технології, що дозволяють організовувати навчально-виховний процес з урахуванням професійної направленості навчання з орієнтацією на особистість студента, його інтереси, схильності та здібності; сприяють підвищенню ефективності технологій, що можливе лише за умов переважання на всіх етапах навчально-виховного процесу творчої пошукової діяльності студентів над виконавчою, репродуктивною; забезпечують відхід від жорстокої уніфікації, одноманітності цілей, змісту, методів, засобів та організаційних форм навчання; сприяють індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальної діяльності, що дозволяє підвищувати якість знань [9; 10]. Останнє, у свою чергу, можливе за таких умов як:

- забезпечення системних змін основних напрямів розвитку освітньої сфери;
- постійного стимулювання освітньої сфери, в інноваційному напрямі;
- ефективного сприяння становленню інститутів громадянського суспільства та формування сучасного освітнього менеджменту;
- досягнення подальшого зближення освітньої галузі з практикою, збільшення її впливу на економічне зростання та соціальний розвиток країни;
- активного використання моделювання освіти.

При цьому в основу моделювання освіти мають бути покладені системний і комплексний підходи, врахування реальних умов, зокрема наявності висококваліфікованих кадрів, які й забезпечать створення в навчальному закладі творчої атмосфери; наявність достатньо розвиненої соціальної та виробничої інфраструктури, використовуваної в ході освітньої діяльності; створення навчально-виробничих комплексів, до складу яких, окрім закладів освіти, входять промислові підприємства та науково-дослідницькі заклади тощо; а також інформатизація всієї системи освіти, використання закладами освіти інформаційних технологій саме в тому ключі, власне який необхідний для становлення економіки та суспільства, заснованих на знаннях.

При цьому кожна навчальна програма, кожний навчальний проєкт мають мати синергетичний вплив на розвиток освіти — її якість, доступність, відповідність реальним потребам економіки, заснованої на знаннях. Така економіка, як свідчить світовий досвід, сприяє формуванню нового типу соціалізації та кооперації; входженню України в єдиний загальноєвропейський освітній простір; забезпеченню співставлення дипломів про вищу освіту; створенню цілісної системи досягнення якості освіти та організації інформаційного забезпечення, обміну необхідною інформацією; досягненню необхідної конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти та покращення соціальних якостей освітньої галузі; формуванню загальноосвітнього простору [11].

Прискоренню останнього сприяє активне впровадження в освітню діяльність технічних засобів навчання, тобто сукупності технічних і дидактичних матеріалів, які забезпечують циркуляцію інформації на етапах усього навчально-виховного процесу, здійснюваного в закладах освіти. Всі вони поділяються на: інформаційні, здійснюючі безпосередньо передачу інформації; контролюючі, що забезпечують зворотню передачу інформації; управляючі, які дозволяють організовувати цикл управління щодо здійснення навчально-виховного процесу; додаткові, що включають прилади, інструменти, використовувані для вдосконалення освітньої діяльності як того, хто навчає, так і того, хто навчається, а також для забезпечення їх взаємодії в процесі освітнього процесу, у тому числі в процесі застосування технологій, пов'язаних з інформаційно-технічними засобами, основне завдання яких — надання навчальної інформації.

Як відомо, наразі у закладах освіти практично усіх ланок, використовується аудіо-, візуальні та аудіовізуальні технології. Особливо активно використовуються останні, зокрема при підготовці кадрів, формуванні у студентів професійної компетентності, основними ознаками якої є наступні: глибокі знання дисциплін, як визначаючих професійну діяльність, так і суміжних дисциплін; здатність студента до аналізу основних протиріч, які виникають у рамках професійної діяльності, включаючи прогнозування можливих конфліктів; уміння щодо творчого вирішення реальних практичних завдань [12; 13].

Не менш важливими, на наш погляд, є такі компоненти, як мотиваційний і ціннісно-сутнісний. Структура і зміст професійної компетентності будь-якого фахового спрямування визначаються специфікою професійної діяльності та мають свої особливості, а кожен вид компетентності включає такі компоненти: особистісний; когнітивний; професійно-діяльнісний; соціально-комунікативний. Всі вони впливають не лише на якість підготовки фахівця, а також на його професійну діяльність, ознаками чого є:

- компетентність пізнавальної діяльності, а саме: постановка і розв’язання пізнавальних задач; нестандартні рішення; проблемні ситуації (їх створення та вирішення), продуктивне і репродуктивне пізнання, дослідження, інтелектуальна діяльність;
- компетентність діяльності, тобто: гра, навчальна праця, засоби і способи діяльності (планування, проєктування, моделювання, прогнозування); дослідницька діяльність; орієнтація в різних видах освітньої діяльності;
- компетентність інформаційних технологій, що передбачає: прийом, переробку, видачу інформації та її перетворення (читання, конспектування); масмедійні, мультимедійні технології; комп’ютерна грамотність;
- володіння електронною інтернет-технологією [14; 15].

Компетентність — це складова якості освіти та підготовки високопрофесійних і конкурентоспроможних фахівців. А це означає, що покращенню останньої сприяє реалізація дескрипторів компонентів соціальних компетентностей (табл. 2).

Таблиця 2

ДЕСКРИПТОРИ КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Компетентність	Дескриптор
Забезпечення здорового способу життя	Відмова від куріння, зловживання алкоголем, наркотиками. Дотримання та пропаганда особистої гігієни. Регулярне заняття фізичною культурою
Саморозвиток	Сприяння соціально-професійному зростанню. Розширення системи набуття знань. Вдосконалення власної діяльності
Інтеграція знань у процесі їх набуття та використання при розв’язанні соціально-професійних завдань	Встановлення міждисциплінарних зв’язків, необхідних для успішного вирішення завдань за допомогою знань. Визначення дефіциту необхідних знань для успішного вирішення проблем шляхом використання знань
Здійснення соціально-інформативної взаємодії, співробітництво в соціально-професійній діяльності	Організація групової взаємодії. Вміння виконувати різні функції
Вміння приймати, зберігати, обробляти, поширювати інформацію на паперових та електронних носіях	Володіння бібліографічними вміннями. Володіння комп’ютерною грамотністю (Інтернет, електронна пошта тощо)

Таблицю складено на основі даних [16].

Для підвищення ефективності трансформаційного процесу в освітній сфері в контексті забезпечення соціальної безпеки та сталого розвитку шляхом активного використання у навчально-виховному процесі новітніх технологій важливо правильно враховувати чинники, що впливають на ефективність зазначеного процесу, на відбір використовуваних технологій, які мають бути зорієнтовані на формування творчого мислення студентів та умов для активного включення в творчу, інформаційну, дослідницьку діяльність; на виховання у студентів кри-

тичного усвідомлення навчального матеріалу та набуття студентами системи знань, умінь і навиків, які сприяють досягненню високого розумового розвитку, а також формуванню у студентів бажання та здатності до самонавчання*, саморозвитку та самостійного здобуття нової освіти чи підвищення наявності кваліфікації; а також на успішне поєднання репродуктивної та продуктивної навчально-виховної діяльності й на виховання у студентів потреби набуття нових знань і вмінь, розвиток комунікативних навиків, у тому числі роботи з матеріалами, інструментами, інформацією [17].

Вказаний підхід, як свідчить практика, забезпечує позитивні результати за умов, якщо попередньо запропонована модель майбутнього розвитку**, завдяки якій можна адекватно і цілісно відобразити сутність, важливість та якість кожної домінанти освітньої сфери [18].

Моделювання трансформації освітніх домінант соціальної безпеки в контексті забезпечення сталого розвитку дозволяє натомість не лише спрогнозувати результати досягнення відповідного рівня соціальної безпеки за рахунок трансформації освітніх домінант, але й визначити умови ефективного впливу зазначеного процесу на досягнення сталого розвитку в економіці та суспільстві. Цьому має сприяти дотримання таких принципів: об'єктивності, точності висновків, дій; перспективності, щодо досягнення позитивних змін у суспільстві; незалежності, сприяючої відкритості висновків; оптимальності, яка забезпечує необхідність і доступність відповідних послуг; рефлексивності, що забезпечує постійний аналіз діяльності закладів освіти на всіх рівнях контрольованих систем тощо [19].

Висновки Отже, на основі здійсненого аналізу стану основних освітніх домінант соціальної безпеки та їх трансформацій, які нині відбуваються, можливо зробити висновки про те, що зазначене реалізується перш за все шляхом покращення змісту освіти, пов'язаного з посиленням рефлексивної складової освітньої сфери; оптимізації відношення теоретичної і практичної професійної підготовки фахівців; упровадження якісної практики, сприяючої реалізації навиків професійної діяльності; посиленням гуманітаризації знань; забезпечення всебічного розвитку студентів, сприяючого їх соціалізації та входженню в контент досягнення соціо-еколого-економічної безпеки.

Також важливе значення має формування в учнів, студентів і слухачів високих моральних якостей і здатності до їх удосконалення з урахуванням суспільних вимог і норм; виховання громадянської свідомості на основі принципів об'єктивності, плюралізму, варіативності, толерантності, свободи вибору позицій та оцінок у контексті суспільних цінностей; розвиток відповідального відношення до своєї майбутньої професійної діяльності, намагання до вдосконалення компетентності тощо.

Не менше важливим, на наш погляд, є постійне вдосконалення використовуваних у процесі трансформації освітніх домінант соціальної безпеки методів, форм і засобів, які сприяють також оптимізації відношення студента до

* Самонавчання — це концентрація пізнавальних, організаційних і регулятивних дій — як спосіб набуття нових знань і соціальної орієнтації як і якості інтелектуального розвитку.

** Модель — це об'єднання елементів і об'єктів, які відображають функції предмету дослідження, забезпечуючи при цьому оволодіння інформацією про минуле, реальне і майбутнє, а також можливості та умови побудови, функціонування та розвитку освіти — складової соціальної безпеки.

викладача і навпаки — викладача до студента тощо. Усе це сприятиме не лише підвищенню якості освіти, підготовки фахівців, а й прискоренню досягнення сталого соціально-економічного розвитку та зростанню добробуту громадян України.

Література

1. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. К.: НІСД, 2012. 368 с.
2. Юрченко А.Ю. Особливості формування політики забезпечення економічної безпеки: перспективи для України в контексті міжнародного досвіду. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск 2. С. 441-445.
3. Кореновська Ю. Міжнародний досвід у формуванні економічної безпеки. *Sun Mar*. 15.03.2021. URL: <http://prezi.com/4i4uguj3vcsh/presentation/>
4. Уряд затвердив план заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл. *Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт*. 04 серпня 2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-zatverdiv-plan-zahodiv-shodo-realizaciyi-deklaraciyi-pro-bezpeku-shkil>
5. Малярова Н.В., Несмиянова М.И. Социальная защита детства: концептуальный подход. *Социологические исследования*. 1991. №4. С. 79-83.
6. Лебедев О.Т., Язвенко С.А. Социальная защита населения. СПб.: Изд-во С.-Петербург. гос. инженер.-экон. акад., 1999. 114 с.
7. Україна у цифрах. Статистичний збірник; Державна служба статистики України. К.; 2021. 46 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf
8. Онікієнко В.В., Ємельяненко Л.М. Розвиток інноваційної системи на етапі становлення в Україні постіндустріального суспільства; НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. К.: РВПС України НАН України, 2008. 68 с.
9. Дмитренко Т.А. Образовательные технологии в системе высшей школы. *Педагогика. Научно-теоретический журнал*. 2004. №2. С. 54-60.
10. Куценко В.І., Остафійчук Я.В., Ільїна М.В., Носуліч Т.М., Шпильова Ю.Б., Анісімов В.М., Огородник Н.П. Суспільна складова сталого розвитку України / під наук. ред. В.І. Куценко; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2012. 112 с.
11. Сухенко Я.В. Супровід індивідуальної освітньої траєкторії дорослого учня: психологічний та організаційний аспекти. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки». (Київ, 27.03.2017). К.: КНЛУ, 2017. С. 245-249.
12. Боярский Е.А., Коломиец С.М. Обобщенные компетенции выпускников вузов. *Высшее образование сегодня*. 2007. №6. С. 84-86.
13. Байденко В.И. Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методологические и методические вопросы): методическое пособие. Изд. 5-е. М.: 2005. 114 с.
14. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования. *Эксперимент и инновации в школе*. 2009. №2. С. 7-14.
15. Драчук Ю.В., Сав'юк Л.О. Кваліметричні моделі оцінки якості освітніх послуг. Економічні, політичні та культурологічні аспекти європейської інтеграції України в умовах нових глобалізаційних викликів: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 16-17.04.2018). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 264-268.

16. Зимняя И.А., Лаптева М.Д., Морозова Н.А. Социальные компетентности выпускников вузов в контексте государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования и проекта TUNING. *Высшее образование сегодня*. 2007. №11. С. 22-27.

17. Трофимова Н.М., Еремина Е.И. Самообразование и творческое развитие личности будущего специалиста. *Педагогика. Научно-теоретический журнал*. 2003. №2. С. 42-47.

18. Степанов Е.Н. Методология моделирования воспитательной системы образовательного учреждения. *Педагогика. Научно-теоретический журнал*. 2001. №4. С. 14-19.

19. Степанова Т.А. Государственно-общественная система управления качеством образования в регионе. Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. М., 2003. 41 с.

References

1. Sukhorukov, A.I. & Kharazishvili, Yu.M. (2012). *Modelyuvannya ta prohnozuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny: monohrafiya* [Modeling and forecasting of socio-economic development of the regions of Ukraine: monograph]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

2. Yurchenko, A.Yu. (2016). *Osoblyvosti formuvannya polityky zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky: perspektyvy dlya Ukrayiny v konteksti mizhnarodnoho dosvidu* [Features of economic security policy formation: prospects for Ukraine in the context of international experience]. *Ekonomika i suspil'stvo*, Issue 2, 441-445 [in Ukrainian].

3. Korenovs'ka, Yu. (2021). *Mizhnarodnyy dosvid u formuvanni ekonomichnoyi bezpeky* [International experience in the formation of economic security]. *Sun Mar*. Retrieved from <http://prezi.com/4i4uguj3vcsh/presentation/> [in Ukrainian].

4. Ministry of Education and Science of Ukraine (2021) *Uryad zatverdyv plan zakhodiv shchodo realizatsiyi Deklaratsiyi pro bezpeku shkil* [The government has approved an action plan for the implementation of the Declaration on the Safety of Schools]. *Ministry of Education and Science of Ukraine. Official site*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-zatverdiv-plan-zahodiv-shodo-realizatsiyi-deklaratsiyi-pro-bezpeku-shkil> [in Ukrainian].

5. Malyarova, N.V. & Nesmiyanova, M.I. (1991). *Sotsial'naya zashchita detstva: kontseptual'nyy podkhod* [Social protection of childhood: a conceptual approach]. *Sotsiologicheskiye issledovaniya*, 4, 79-83 [in Russian].

6. Lebedev, O.T. & Yazvenko S.A. (1999). *Sotsial'naya zashchita naseleniya* [Social protection of the population]. Sankt-Peterburg: Publishing house of the St. Petersburg State Engineering and Economic Academy [in Russian].

7. State Statistics Service of Ukraine (2021). *Ukrayina u tsyfrakh. Statystychnyy zbirnyk* [Ukraine in numbers. Statistical collection]. Kyiv. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf [in Ukrainian].

8. Onikiyenko, V.V. & Yemel'yanenko L.M. (2008). *Rozvytok innovatsiynoyi systemy na etapi stanovlennya v Ukrayini postindustrial'noho suspil'stva* [Development of the innovation system at the stage of formation of a post-industrial society in Ukraine]. Kyiv: RVPS Ukrayiny NAN Ukrayiny [in Ukrainian].

9. Dmitrenko, T.A. (2004). *Obrazovatel'nyye tekhnologii v sisteme vysshey shkoly* [Educational technologies in the system of higher education]. *Pedagogika*, 2, 54-60 [in Russian].

10. Kutsenko, V.I., Ostafiychuk, Ya.V., Il'yina, M.V., Nosulich, T.M., Shpyl'ova, Yu.B., Anisimov, V.M. & Ohorodnyk, N.P. (2012). *Suspil'na skladova staloho rozvytku Ukrayiny* [Social component of sustainable development of Ukraine]. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrayiny [in Ukrainian].

11. Sukhenko, Ya.V. (2017). Suprovid indyvidual'noyi osvitynoyi trayektoriyi dorosloho uchnya: psykholohichnyy ta orhanizatsiynyy aspekty [Support of individual educational trajectory of an adult student: psychological and organizational aspects]. *Materialy III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi e-konferentsiyi «Mul'tydystryplinarni akademichni doslidzhennya i hlobal'ni innovatsiyi: humanitarni ta sotsial'ni nauky»* [Proceedings of the III International Scientific and Practical e-Conference «Multidisciplinary Academic Research and Global Innovation: Humanities and Social Sciences»] (Kyiv, March 27, 2017) 245-249 [in Ukrainian].
12. Boyarskiy, Ye.A. & Kolomiyets, S.M. (2007). Obobshchennyye kompetentsii vypusnikov vuzov [Generalized competences of university graduates]. *Vyssheye obrazovaniye segodnya*, 6, 84-86 [in Russian].
13. Baydenko, V.I. (2005). Kompetentnostnyy podkhod k proyektirovaniyu gosudarstvennykh obrazovatel'nykh standartov vysshego professional'nogo obrazovaniya (metodologicheskkiye i metodicheskkiye voprosy): metodicheskoye posobiye [Competence-based approach to the design of state educational standards of higher professional education (methodological and methodological issues): a methodological guide]. Moscow [in Russian].
14. Zimnyaya, I.A. (2009). Klyuchevyye kompetentsii — novaya paradigma rezul'tata obrazovaniya [Key competencies — a new paradigm of educational outcomes]. *Eksperiment i innovatsii v shkole*, 2, 7-14 [in Russian].
15. Drachuk, Yu.V., & Sav'yuk, L.O. (2018). Kvalimetrychni modeli otsinky yakosti osvitynih posluh [Qualimetric models for assessing the quality of educational services]. *Ekonomichni, politychni ta kul'turolohichni aspekty yevropeys'koyi intehratsiyi Ukrayiny v umovakh novykh hlobalizatsiynykh vyklykiv: materialy dopovidey Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* [Economic, political and culturological aspects of Ukraine's European integration in the conditions of new globalization challenges: materials of the reports of the International scientific-practical conference] (Uzhhorod, April 16-17, 2018) 264-268 [in Ukrainian].
16. Zimnyaya, I.A., Lapteva, M.D. & Morozova, N.A. (2007). Sotsial'nyye kompetentnosti vypusnikov vuzov v kontekste gosudarstvennykh obrazovatel'nykh standartov vysshego professional'nogo obrazovaniya i proyekta TUNING [Social competencies of university graduates in the context of state educational standards of higher professional education and the TUNING project]. *Vyssheye obrazovaniye segodnya*, 11, 22-27 [in Russian].
17. Trofimova, N.M. & Yemina, Ye.I. (2003). Samoobrazovaniye i tvorcheskoye razvitiye lichnosti budushchego spetsialista [Self-education and creative development of the personality of the future specialist]. *Pedagogika*, 2, 42-47 [in Russian].
18. Stepanov, Ye.N. (2001). Metodologiya modelirovaniya vospitatel'noy sistemy obrazovatel'nogo uchrezhdeniya [Methodology for modeling the educational system of an educational institution]. *Pedagogika*, 4, 14-19 [in Russian].
19. Stepanova, T.A. (2003). Gosudarstvenno-obshchestvennaya sistema upravleniya kachestvom obrazovaniya v regione. Avtoreferat na soiskaniye nauchnoy stepeni doktora pedagogicheskikh nauk [State-public system of education quality management in the region. Abstract for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences] Moscow [in Russian].

Стаття надійшла в редакцію 00.00.2021